

Иако признаје да је интернет донео *тиху културну револуцију*, Асман закључује монографију мотом читавог дела – Највећи део је изгубљен. Овакав став, иако на први поглед конзервативан, произилази из аргумената којима је ауторка побила важност *вечности* података на интернету. Ово дело, мада у њему преовладавају примери из немачке историје, нуди систематично изложу теорију заборављања, као и примере који могу користити читаоцу као референтно тело при сопственом истраживању. Литература коју је ауторка користила, од филозофских класика до најновијих искорака у истраживању памћења и, конкретно, заборављања, сама по себи је изразито добар путоказ у даље истраживање теме. Цитати из класика, и поред тога што се неки понављају на више места, послужили су за ефектно и памтљиво поентирање.

Облици заборав Алаиде Асман добијају у српском контексту још већи значај због тога што ова монографија помаже уочавању и дешифровању свих политика заборављања, којих од настанка модерне српске државе, те током и након југословенског искуства, није било мало, биле оне несвесне или испрограмиране. Ова књига, управо због тога што класификује облике заборав и наводи само неколико примера, имплицитан је позив на примену сазнања о заборављању на друге конкретне примере. Такође, неизоставан је подсетник да, упркос семантичком доживљају, заборав није негативан антипод сећању, него појам који коегзистира са њим као саставни и неопходни елемент памћења.

Букашин ЗОРИЋ

Тодор Куљић. *Прогнани појмови: Неолиберална појмовна ревизија мисли о друштву*. Београд: Сlio, 2018, 387.

Дугогодишње истраживање културе сећања социолога Тодора Куљића резултирало је књигом *Прогнани појмови: неолиберална појмовна ревизија мисли о друштву* коју је објавила издавачка кућа Сlio.

Ова обимна студија (387 страна) се бави појмовном историјом и променама у историјским појмовима које је са собом донео крај 20. и почетак 21. века. Књига садржи девет поглавља: Појмовна историја, Историјски појмови, О правдању савременог капитализма, О правима с којима смо рођени, Материјално природно право у мисли Љубомира Тадића, Алтруизам, Филантропија и хуманизам, Социјална револуција, Социјална правда у XXI веку и Општај од социјалне правде. Тако конципирано свако поглавље представља засебну целину, али се свеукупно уклапа у општу слику генезе (зло)употребе појмова. Аутор започиње излагање од самих зачетака појмовне историје а завршава нормативним оквиром неолибералног дискурса. Кључне детерминанте промене он види у паду Берлинског зида и свему ономе што је свет социјализма претрпео тим догађајем. Обиман те-

оријски увод омогућава и неупућенијим читаоцима разумевање тематике, што уз јасан али садржајан језик књигу чини одличном како за увођење у тему тако и за дубље сагледавање проблематике.

Окосницу проблематике с којом се аутор ухватио у коштац чини хегемонија појмова, коју аутор анализира из угла доминантне неолибералне идеологије. „Револуција“, „пролетеријат“, „прекаријат“ само су неки од њих који или доживљавају промену значења или не проналазе места у оквирима неолиберализма. На тој линији аутор рашчлањује појаву и употребу постсоцијалистичке појмовне историје у којој се појмови подвргавају правдању савременог неолибералног капитализма. Сам аутор у делу настоји да употребом других термина оцрта кључне феномене па мимо хегемонског дискурса неолиберализма назива „финансијским капитализмом“ док нпр. свеprisутнију дигитализацију и потенцијалну демократизацију коју преплављеност информацијама носи са собом назива „силиконском демократијом“.

Полазећи са левих позиција, критичара и ангажованог аутора, Куљић се не задржава само на „хегемонији“ већ качи и левицу. Однос према социјалистичкој прошлости и појмовима унутар ње (попут: „пролетаријат“, „класа“, „експлоатација“) аутор сагледава критички. Нарочито подвлачи негативне аспекте носталгије за социјализмом и шизофрену позицију левице која све више упоришта тражи у прошлости уместо да погледе упери ка будућности – својеврсну „мелодраму левице“. У овој „мелодрами“ једну од окосница чине управо појмови. Са друге (неолибералне) стране, аутор се осврнуо на појмове „алтруизама“, „филантропије“ и „хуманизма“.

Са левих позиција Куљић се морао осврнути и на Карла Маркса. Фокус је ставио на развој материјалног природног права и социјалне правде, чију генеологију извучи од Маркса до неолиберализма, у коме места за природно право у виду социјалне правде има мало или нимало. Развијајући даље тезу аутор се осврће и на материјално природно право у мисли Љубомира Тадића, где наглашава његов антикапитализам, али исто тако наводи да опсег и комплексност мисли овог филозофа омогућавају његову (зло)употребу за различите идеолошке интересе. Део Тадићевог дискурса пао је у заборав после пада социјализма и заправо преко примера свога колеге, у својеврсној студији случаја, Куљић приказује комплексност и значај „прогнаних појмова“.

Преко Маркса и Тадића аутор је дошао и до појма „социјалне револуције“ и „револуције“ уопште. Коначно, највише се бави појмом „социјалне правде“ и његовом (зло)употребом у 21. веку у светлу неолиберализма и свим противречностима које тај појам у том систему може заузимати. За Куљића се може рећи да је ангажован, јер нам поручује да „све док постоји капитализам треба се замислити над прогоном антикапиталистичких појмова“, што и не чуди с обзиром да од прве странице књиге наступа са левих позиција и одатле сагледава проблематику.

Књигу, иако примарно социолошку, историчари (нарочито социјалистичке) Југославије би требало да имају у виду. У архивама, депешама, извештајима и сл. термини који се срећу данас могу бити анахрони. „Фашизам“, „антифашизам“, „класна борба“, „револуција“ су појмови који су омеђени ду-

хом (социјалистичког) времена и данас их треба користити уз резерву, чак и у директном навођењу цитата. Временски јаз у односу на доба југословенског социјализма биће све већи а тиме и појмовна разлика која врло лако историчара може повући у термилошки анахронизам. С те стране Куљићева студија може служити не као директно упуство, пошто то и није, већ као одлична анализа комплексности ове проблематике, која ће историчара нагнати на размишљање и опрезнију употребу наизглед бенигну појмова.

За историчаре и појмовну историју књига садржи и недостатак. Наиме, у скорашње време свеprisутни појам „Велики рат“ и његова употреба у јавном дискурсу наспрам појма „Први светски рат“ није анализирана. Из угла историје као науке, нарочито појмовне историје и њене рефлексije на историју Србије, где Први светски рат засигурно заузима једно од најважнијих поглавља, јављање и инсистирање на новом/старом појму „Велики рат“ захтева нарочиту пажњу. Аутор се, доминатно се оријентишући на перспективе левице данас, фокусирао на појмове који орбитирају управо око те перспективе. Ипак, то не значи да у (зло)употреби појма „Велики рат“ нису присутни исти или слични дискурси. Да су и потпуно различити, свеprisутност овог појма опет захтева озбиљну анализу управо у оквири-ма појмовне историје. Тиме овај појмовни анахронизам и његова модерна употреба остаје за будућа истраживања у којима ће Куљићева књига свакако бити незаобилазна литература.

Прогнани појмови: Неолиберална појмовна ревизија мисли о друштву је несумњиво значајно, али исто тако и ангажовано дело. Колико се бави прошлoшћу и генезом употребе појмова, толико је књига оријентисана на будућност, и то на перспективе левице у њој. Неолиберализам се помиње готово искључиво као систем за превазилажење: као прелазна фаза ка новом/старом социјализму, што књизи даје и памфлетски карактер. Наступање са левих позиција и ангажованост у писању карактеристике су Куљића као аутора које своју потврду налазе и у овом делу.

Никола МИЈАТОВ

Thomas Bürgisser. *Wahlverwandtschaft zweier Sonderfälle im Kalten Krieg. Schweizerische Perspektiven auf das sozialistische Jugoslawien 1943–1991, Diplomatische Dokumente der Schweiz.* Bern, 2017, 640.

Последњих деценија домаћа историографија произвела је више радова у којима су тематизовани односи социјалистичке Југославије са појединим европским и ваневропским државама. Истраживани су односи са суседним земљама, као и са глобалним силама. Многе државе су, међутим,